DOMSTOLENS BESLUT (tredje avdelningen)
den 30 april 2004 *

I mål C-172/02,

angående en begäran enligt artikel 234 EG, från Cour de cassation (Belgien), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Robert Bourgard

och

Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (Inasti),

angående tolkningen av artikel 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet (EGT L 6, s. 24; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 111),

* Rättegångsspråk: franska.

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Rosas (referent) samt domarna R. Schintgen och N. Colneric,

generaladvokat: J. Kokott,
justitiesekreterare: R. Grass,

efter att ha meddelat den nationella domstolen att domstolen har för avsikt att avgöra saken genom att meddela ett motiverat beslut i enlighet med artikel 104.3 i rättegångsreglerna,

efter att ha berett parter och övriga som avses i artikel 23 i domstolens stadga tillfälle att yttra sig i denna fråga,

och efter att ha hört generaladvokaten,

följande

Beslut

1 Cour de cassation har, genom beslut av den 29 april 2002, som inkom till domstolen den 10 maj samma år, med stöd av artikel 234 EG ställt en fråga till domstolen om tolkningen av artikel 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling

av kvinnor och män i fråga om social trygghet (EGT L 6, s. 24; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 111).

2 Frågan har uppkommit inom ramen för en tvist mellan Robert Bourgard och Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (nationell myndighet som handhar socialförsäkringar för egenföretagare) (nedan kallad Inasti) avseende beräkningen av den pension som Robert Bourgard har erhållit från Inasti.

Tillämpliga bestämmelser

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

3 Direktiv 79/7 gäller enligt artikel 2 i direktivet den förvärvsarbetande befolkningen, inklusive egna företagare.

4 Direktiv 79/7 är enligt artikel 3.1 a i direktivet tillämpligt på lagstadgade system som lämnar skydd vid bland annat ålderdom.

5 I artikel 4.1 i direktivet förbjuds all diskriminering på grund av kön, såväl direkt som indirekt, vid beräkningen av avgifter och förmåner.

6 Artikel 7.1 a i direktivet innehåller emellertid föreskrifter om undantag från denna princip. I artikeln anges följande:

"1. ... [D]irektiv[et] skall inte hindra ... medlemsstaterna att utesluta från dess tillämpningsområde

a) avgörandet av pensionsålder för att bevilja ålders- och avgångspension och de eventuella konsekvenserna härav för andra förmåner ..."

De nationella bestämmelserna

7 I kunglig förordning nr 72 av den 10 november 1967 om avgångs- och efterlevandepension för egenföretagare, i dess ändrade lydelse enligt kunglig förordning nr 416 av den 16 juli 1986 (*Moniteur belge* av den 30 juli 1986, s. 10699) (nedan kallad kunglig förordning nr 72), fastställs den normala pensionsåldern till 65 år för män och 60 år för kvinnor.

8 Enligt artikel 3.1 i förordningen kan män emellertid välja och ansöka om att ta ut avgångspension under den femårsperiod som föregår den normala pensionsåldern. Avdrag sker i så fall med fem procent på avgångspensionen för varje år som tas ut i förtid.

9 Av handlingarna i målet framgår att kvinnliga arbetstagare, med stöd av kunglig förordning nr 72, innan denna ändrades genom kunglig förordning nr 416, kunde ta ut avgångspension från och med 55 års ålder. Avdrag skedde i sådana fall med fem procent på avgångspensionen för varje år som togs ut i förtid. Möjligheten för kvinnor att ta ut avgångspension före 60 års ålder togs emellertid bort med verkan från och med den 1 januari 1987 genom artikel 1 i kunglig förordning nr 416. Manliga arbetstagare kan däremot fortfarande ta ut avgångspension mellan 60 och 65 års ålder.

10 I artikel 16a.1 i kunglig förordning nr 72 föreskrivs att avgångspension för egenföretagare beräknas på grundval av en yrkeskarriär vars längd anges i fyrtiofemtedelar eller fyrtiondedelar beroende på om det rör sig om en manlig eller en kvinnlig egenföretagare.

Tvisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

11 Vid 60 års ålder ansökte egenföretagaren Robert Bourgard om avgångspension hos Inasti. Robert Bourgard önskade ta ut sin avgångspension i förtid, nämligen fem år före normal pensionsålder, vilken enligt kunglig förordning nr 72 är 65 år för manliga egenföretagare och 60 år för kvinnliga egenföretagare.

12 Genom beslut av den 9 januari 1995 beviljade Inasti Robert Bourgard 182 273 BEF (4 518,43 euro) per år i avgångspension för egenföretagare. Pensionen hade beräknats på grundval av en del av karriären motsvarande 34/45. Därefter gjordes ett avdrag på 25 procent, det vill säga med fem procent på avgångspensionen för varje år som togs ut i förtid jämfört med den normala pensionsåldern.

13 Robert Bourgard ansåg att han utsattes för könsdiskriminering i förhållande till kvinnliga egenföretagare vilka inte drabbades av avdrag till följd av förtida uttag när de tog ut avgångspension vid 60 års ålder. Robert Bourgard väckte därför talan mot Inastis beslut vid Tribunal du travail de Verviers (Belgien) den 1 februari 1995. Robert Bourgard gjorde även gällande diskriminering till följd av att pensionen för manliga egenföretagare beräknas på grundval av en normal yrkeskarriär på 45 år medan kvinnliga egenföretagares pension beräknades på grundval av en normal yrkeskarriär på 40 år.

14 Tribunal du travail ogillade talan i dom av den 21 november 1997. Robert Bourgard överklagade domen till Cour du travail de Liège (Belgien) som avslog överklagandet i dom av den 8 maj 2001.

15 Robert Bourgard överklagade till Cour de cassation som beslutade att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

"Utgör artikel 7.1 a i rådets direktiv nr 79/7 av den 19 december 1978 hinder för att en medlemsstat — som har fastställt pensionsåldern till 65 år för manliga egenföretagare och till 60 år för kvinnliga egenföretagare, vilket resulterat i att ålderspensionen för manliga arbetstagare beräknas på grundval av en yrkeskarriär vars längd uttrycks som ett bråk med 45 som nämnare, medan nämnaren för kvinnor är 40 — gör avdrag med fem procent på avgångspensionen för varje år som en manlig arbetstagare tar ut pensionen i förtid, när dessa är de enda som har rätt att ansöka om ålderspension i förtid under den femårsperiod som föregår normal pensionsålder?"

Tolkningsfrågan

Yttranden som har inkommit till domstolen

16 Enligt Robert Bourgard strider utformandet av det avgångspensionssystem för egenföretagare som beskrivs i beslutet om hänskjutande mot direktiv 79/7. Inasti, den belgiska och den tyska regeringen samt Europeiska gemenskapernas kommission är av motsatt åsikt.

17 Robert Bourgard anser att avdraget med fem procent på avgångspensionen för varje år som tas ut i förtid strider mot likabehandlingsprincipen i artikel 4 i direktiv 79/7. Denna diskriminering är inte berättigad med stöd av artikel 7.1 a i direktivet. Det följer av fast rättspraxis att denna bestämmelse skall tolkas restriktivt (se bland annat dom av den 26 februari 1986 i mål 152/84, Marshall, REG 1986, s. 723, punkt 36; svensk specialutgåva, volym 8, s. 457). I förevarande fall föreligger inga omständigheter som visar att diskrimineringen nödvändigtvis och objektivt sett har samband med skillnader i pensionsålder (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 mars 1993 i mål C-328/91, Thomas m.fl., REG 1993, s. I-1247, punkt 20).

18 Robert Bourgard har anfört att beräkningen av pensionen, även utan detta avdrag, redan med nödvändighet varierar beroende på egenföretagarens kön eftersom nämnaren är 45 för män och 40 för kvinnor. Robert Bourgard har dessutom erinrat om att avdraget till följd av uttag i förtid helt eller delvis har tagits bort för de personer som har en ställning som erkänts på nationell nivå.

19 Inasti, den belgiska och den tyska regeringen samt kommisionen anser att utformandet av det avgångspensionssystem för egenföretagare som beskrivs i beslutet om hänskjutande är berättigat med stöd av artikel 7.1 a i direktiv 79/7. Avdraget på pensionen när en manlig egenföretagare på mellan 60 och 65 år tar ut avgångspension i förtid har nödvändigtvis och objektivt sett ett samband med skillnader i pensionsålder för kvinnor och män (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 juli 1992 i mål C-9/91, Equal Opportunities Commission, REG 1992, s. I-4297, punkt 20, av den 19 oktober 1995 i mål C-137/94, Richardson, REG 1995, s. I-3407, punkt 18, och av den 30 april 1998 i de förenade målen C-377/96–C-384/96, De Vriendt m.fl., REG 1998, s. I-2105).

20 Samma sak gäller för beräkningsmetoden avseende yrkeskarriären, vilken baseras på en normal karriär motsvarande 45 års arbete för män och 40 års arbete för kvinnor (se domen i det ovannämnda målet De Vriendt m.fl., och av den 22 oktober 1998 i mål C-154/96, Wolfs, REG 1998, s. I-6173).

21 Inasti, den belgiska och den tyska regeringen samt kommissionen har gjort gällande vikten av att skydda den sköra ekonomiska balans som råder i de nationella pensionssystemen. Denna balans kan säkerställas genom avdrag på avgångspensionen när denna tas ut i förtid. Enligt kommissionen är det den nationella domstolens uppgift att ta ställning till om storleken på avdraget, det vill säga fem procent för varje år som tas ut i förtid, är nödvändig för att bevara denna balans.

22 Flera av dem som har yttrat sig i målet har anfört att Robert Bourgard inte hör till "den minst gynnade" kategorin eftersom endast manliga egenföretagare kan ta ut avgångspension i förtid.

Domstolens svar

23 Den hänskjutande domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida artikel 7.1 a i direktiv 79/7 skall tolkas så att en medlemsstat dels har rätt att beräkna avgångspensionen för egenföretagare olika beroende på om det rör sig om kvinnor eller män, dels har rätt att göra avdrag med fem procent på avgångspensionen för varje år som tas ut i förtid för manliga egenföretagare, vilka är de enda som har rätt att ansöka om avgångspension i förtid under den femårsperiod som föregår normal pensionsålder.

24 Domstolen påpekar inledningsvis att den belgiska regeringen med stöd av artikel 54a i rättegångsreglerna ombads förklara varför avdraget vid uttag av förtidspension helt eller delvis har tagits bort i andra pensionssystem samt ange grunden för tillämpningen av avdraget på fem procent för varje år som tas ut i förtid i pensionssystemet för egenföretagare.

25 I sitt svar av den 13 november 2003 förklarade nämnda regering varför systemet för social trygghet för anställda inte kan jämföras med det för egenföretagare. Den belgiska regeringen har med stöd av uträkningar redogjort för skillnaderna mellan dessa båda system vad avser omfattning och medel. Dessa skillnader påverkar ofrånkomligen de metoder som tillämpas vid beräkningen av pensioner. Vad avser storleken på avdraget vid uttag i förtid visar ekonomiska studier att det årliga avdraget i själva verket skulle behöva vara större än fem procent för att helt neutralisera de ekonomiska effekterna av att pension tas ut i förtid.

26 Med hänsyn till att svaret på den fråga som har ställts av den hänskjutande domstolen, å ena sidan, klart kan utläsas av rättspraxis och, å andra sidan, inte lämnar utrymme för rimligt tvivel, meddelade domstolen i enlighet med artikel 104.3 i rättegångsreglerna den hänskjutande domstolen att den tänkte avgöra saken genom motiverat beslut. Domstolen uppmanade även parter och övriga som avses i artikel 23 i domstolens stadga att yttra sig i denna fråga.

27 Varken den belgiska regeringen, den tyska regeringen eller kommissionen invände mot ett avgörande genom motiverat beslut. Robert Bourgard yttrade sig inte i frågan.

28 Domstolen erinrar om att enligt fast rättspraxis skall den möjlighet att göra undantag som föreskrivs i artikel 7.1 a i direktiv 79/7 tolkas restriktivt (se bland annat domen i det ovannämnda målet Thomas m.fl., punkt 8). Om en medlemsstat med tillämpning av denna artikel fastställer olika pensionsålder för män och för kvinnor för beviljande av ålders- och avgångspension, begränsas sålunda möjligheten till undantag till att gälla diskriminering som nödvändigtvis och objektivt sett har samband med skillnader i pensionsålder (domarna i de ovannämnda målen Thomas m.fl., punkterna 10 och 20, och Richardson, punkt 18).

29 Om man beaktar vilken typ av undantag det är fråga om i artikel 7.1 i direktiv 79/7, framgår det att gemenskapslagstiftaren hade för avsikt att ge medlemsstaterna möjlighet att i fråga om pensioner temporärt bibehålla de fördelar som tilldelats kvinnor för att ge medlemsstaterna möjlighet att successivt genomföra en förändring av pensionssystemet på denna punkt, utan att rubba dessa systems komplexa ekonomiska balans (domen i det ovannämnda målet Equal Opportunities Commission, punkt 15).

30 Det är ostridigt att en skillnad i fråga om pensionsålder för manliga och kvinnliga egenföretagare har bibehållits genom den lagstiftning som är aktuell i målet vid den nationella domstolen. Av handlingarna i målet och av bland annat den kungliga rapporten avseende kunglig förordning nr 416 framgår att bibehållandet av denna skillnad föranleddes av den belgiska lagstiftarens önskan att successivt införa fullständig likabehandling av kvinnor och män. Kommissionen nämnde för övrigt detta mål i rapporten av den 16 december 1988 om tillämpningen av direktiv 79/7, vilken upprättades med stöd av artikel 9 i direktivet.

31 Av uppgifter i handlingarna i målet framgår att skillnaden i fråga om pensionsålder för män och kvinnor bibehölls inom egenföretagarsystemet till och med antagandet av kunglig förordning av den 30 januari 1997. I denna förordning anges de sista etapperna i arbetet med att åstadkomma fullständig likabehandling av kvinnor och män i fråga om pension. Fullständig jämlikhet skall uppnås inom ramen för detta arbete den 1 januari 2009 då den normala pensionsåldern för kvinnor och män skall vara 65 år, då både kvinnor och män skall ha möjlighet att gå i förtidspension mellan 60 och 65 års ålder och då såväl kvinnliga som manliga förtidspensionärer skall drabbas av ett avdrag på pensionsbeloppet på fem procent för varje år som tas ut i förtid.

32 Inledningsvis erinrar domstolen, vad avser beräkningsmetoden för avgångspension, att beräkningen sker på grundval av en yrkeskarriär vars längd uttrycks med en del av nämnaren 45 eller 40 beroende på om det rör sig om en manlig eller en kvinnlig egenföretagare.

33 Domstolen skall ta ställning till om bibehållandet av denna skillnad nödvändigtvis och objektivt sett har samband med bibehållandet av de nationella bestämmelserna om skillnader i pensionsålder för kvinnor och män.

34 Domstolen har redan haft tillfälle att yttra sig i fråga om samspelet mellan fastställandet av normal pensionsålder, å ena sidan, och beräkningsmetoden för avgångspension inom pensionssystemet för anställda, å andra sidan, i dom av den 1 juli 1993 i mål C-154/92, Van Cant (REG 1993, s. I-3811) samt i de ovannämnda målen De Vriendt m.fl. och Wolfs.

35 I punkt 28 i domen i det ovannämnda målet Wolfs påpekade domstolen att fastställandet av den ålder då avgångspension kan beviljas faktiskt sett avgör hur lång den period är under vilken de berörda kan göra inbetalningar till pensionssystemet.

36 Domstolen drog i punkt 29 i denna dom slutsatsen att en diskriminering med avseende på den metod enligt vilken pensionerna beräknas, såsom den som följde av ifrågavarande nationella lagstiftning, under sådana omständigheter nödvändigtvis och objektivt sett hade samband med den skillnad som hade bibehållits vad avser fastställande av pensionsålder.

37 Detta konstaterande avseende pensionssystemet för anställda gäller även för pensionssystemet för egenföretagare.

38 Domstolen erinrar vidare, vad avser avdraget med fem procent för varje år som tas ut i förtid, om att avdraget endast gäller för manliga arbetstagare. Det är nämligen endast manliga arbetstagare mellan 60 och 65 år som har rätt att ansöka om att ta ut avgångspension i förtid. Eftersom den normala pensionsåldern för kvinnliga egenföretagare är 60 år saknar de denna möjlighet.

39 Domstolen skall ta ställning till om avdraget nödvändigtvis och objektivt sett har samband med bibehållandet av de nationella bestämmelserna om skillnader i pensionsålder för kvinnor och män.

40 Av begäran om förhandsavgörande och av flera yttranden som inkommit till domstolen framgår att möjligheten att ta ut avgångspension före 60 års ålder togs bort med verkan från och med den 1 januari 1987 genom artikel 1 i kunglig förordning nr 416. Ändringen ledde till att kvinnliga arbetstagare inte längre kunde gå i förtidspension mellan 55 och 60 års ålder. Ändringen föranleddes av lagstiftarens önskan att införa samma pensionsålder, 65 år, för både kvinnliga och manliga egenföretagare.

41 Därmed föreligger ett samspel mellan den omständigheten att manliga arbetstagare kan välja att gå i förtidspension och det avdrag som i så fall görs, å ena sidan, och bibehållandet av skillnaden i pensionsålder för kvinnor och män, å andra sidan.

42 Det är ostridigt att rätten till förtidspension får ekonomiska följder för det pensionssystem som berörs. Detta beror dels på att intäkterna från inbetalningar till pensionssystemet minskar, dels på att kostnaderna ökar på grund av de ytterligare pensioner som skall utbetalas. Systemet med avdrag vid förtidspension tycks kompensera för denna ekonomiska påverkan. Av beräkningar och andra uppgifter som inkommit från den belgiska regeringen framgår att det inte är möjligt att ta bort detta system utan att skada pensionssystemets ekonomiska balans.

43 Vad avser storleken på de i målet aktuella avdrag som görs vid uttag av avgångspension i förtid, det vill säga fem procent för varje år som tas ut i förtid, påpekar domstolen att medlemsstaterna förfogar över ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när de vidtar åtgärder som syftar till att bevara socialförsäkringssystemens och bland annat pensionssystemens ekonomiska balans. Uppgifterna i handlingarna i förevarande mål visar inte att storleken på avdraget är orimlig.

44 Det är dessutom, vilket kommissionen med rätta anförde i punkt 26 i yttrandet, normalt att möjligheten att ta ut förtidspension får ekonomiska konsekvenser.

45 Dessa överväganden påverkas inte av att avdraget vid förtidspension helt eller delvis har tagits bort i andra nationella pensionssystem och, i synnerhet, i pensionssystemet för anställda. Skillnaderna mellan dessa båda system, vad avser omfattning och medel, förklarar skillnaderna i avdragssystemet. Detta framgår av den belgiska regeringens svar, vilket domstolen har erinrat om i punkt 25 i förevarande beslut.

46 Under dessa omständigheter har ett avdrag vid förtidspension som det aktuella objektivt sett samband med bibehållandet av de nationella bestämmelserna om skillnader i pensionsålder för kvinnor och män.

47 Av det anförda följer att den ställda frågan skall besvaras så, att när en medlemsstat har bibehållit nationella bestämmelser om skillnader i pensionsålder för kvinnliga och manliga arbetstagare utgör artikel 4.1 i direktiv 79/7 jämförd

med artikel 7.1 a i samma direktiv inte hinder för att den aktuella medlemsstaten, under de i målet vid den nationella domstolen aktuella omständigheterna, beräknar avgångspensionen olika beroende på arbetstagarens kön och gör avdrag med fem procent på avgångspensionen för varje år som pensionen uttas i förtid för manliga arbetstagare, vilka är de enda som har rätt att ansöka om avgångspension i förtid under de fem år som föregår normal pensionsålder.

Rättegångskostnader

48 De kostnader som har förorsakats den belgiska och den tyska regeringen samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder fattar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 29 april 2002 har ställts av Cour de cassation — följande beslut:

När en medlemsstat har bibehållit nationella bestämmelser om skillnader i pensionsålder för kvinnliga och manliga arbetstagare utgör artikel 4.1 i rådets

direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet jämförd med artikel 7.1 a i samma direktiv inte hinder för att den aktuella medlemsstaten, under de i målet vid den nationella domstolen aktuella omständigheterna, beräknar avgångspensionen olika beroende på arbetstagarens kön och gör avdrag med fem procent på avgångspensionen för varje år som pensionen uttas i förtid för manliga arbetstagare, vilka är de enda som har rätt att ansöka om avgångspension i förtid under de fem år som föregår normal pensionsålder.

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 30 april 2004.

R. Grass — A. Rosas

Justitiesekreterare — Ordförande för tredje avdelningen